

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ СТВОРЕННЮ, КЕРІВНИЦТВУ ЗЛОЧИННОЮ СПІЛЬНОТОЮ АБО ЗЛОЧИННОЮ ОРГАНІЗАЦІЄЮ, А ТАКОЖ УЧАСТЬ У НІЙ**FOREIGN EXPERIENCE IN COUNTERACTING THE CREATION, LEADERSHIP OF A CRIMINAL COMMUNITY OR CRIMINAL ORGANIZATION, AS WELL AS PARTICIPATION THEREIN**

Мета статті є полягає у тому, щоб проаналізувати наявні закордонні практики протидії створенню, керівництву злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участь у ній, визначити особливості та можливості їх імплементації в сучасні реалії нашої держави. У статті здійснено комплексний аналіз зарубіжного досвіду протидії створенню, керівництву злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участі у ній. Досліджено основні підходи, що застосовуються у провідних країнах світу, зокрема в державах Європейського Союзу, США та Італії, щодо криміналізації діяльності організованих злочинних об'єднань, диференціації відповідальності їх учасників та удосконалення механізмів розслідування таких злочинів. Встановлено, що ефективність протидії організованій злочинності за кордоном забезпечується поєднанням кримінально-правових, кримінологічних, криміналістичних і організаційних заходів, а також функціонуванням спеціалізованих інституцій і розвитком міжнародного співробітництва. Особливу увагу приділено аналізу італійської моделі боротьби з мафіозними структурами, яка передбачає спеціальну криміналізацію участі у злочинних об'єднаннях, широке застосування майнових санкцій та ефективні механізми захисту свідків. Обґрунтовано, що сучасні тенденції транснаціоналізації організованої злочинності, її цифровізації та ускладнення форм діяльності зумовлюють необхідність адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів. Зроблено висновок про доцільність використання зарубіжного досвіду для вдосконалення кримінально-правових і організаційних механізмів протидії створенню та діяльності злочинних організацій в Україні. Зроблено висновок, що зарубіжний досвід демонструє високий рівень розвитку механізмів протидії організованій злочинності та може бути використаний для вдосконалення національного законодавства України. Запозичення ефективних правових інструментів, зокрема щодо криміналізації участі у злочинних організаціях, конфіскації активів, захисту свідків та міжнародної взаємодії, сприятиме підвищенню ефективності боротьби з цим складним і багатогранним явищем.

Ключові слова: організована злочинність, злочинна організація, злочинна спільнота, кримінальна відповідальність, транснаціональна злочинність, міжнародне співробітництво, протидія злочинності.

The purpose of the article is to analyze existing foreign practices of countering the creation, leadership of a criminal community or criminal organization, as well as participation in it, to determine the features and possibilities of their implementation in the modern realities of our state. The article provides a comprehensive analysis of foreign experience in counteracting the creation, leadership of a criminal community or criminal organization, as well as participation therein. The main approaches applied in leading countries of the world, in particular in the states of the European Union, the United States, and Italy, are examined with regard to the criminalization of activities of organized criminal

groups, differentiation of liability of their participants, and improvement of mechanisms for investigating such crimes. It is established that the effectiveness of counteracting organized crime abroad is ensured through a combination of criminal law, criminological, forensic, and organizational measures, as well as through the functioning of specialized institutions and the development of international cooperation. Particular attention is paid to the analysis of the Italian model of combating mafia-type structures, which предусматриває (provides for) special criminalization of participation in criminal associations, широке застосування майнових санкцій (the broad application of property sanctions), and effective mechanisms for witness protection. It is substantiated that modern trends in the transnationalization of organized crime, its digitalization, and the increasing complexity of its forms necessitate the adaptation of national legislation to international standards. It is concluded that the use of foreign experience is advisable for improving criminal law and organizational mechanisms for counteracting the creation and functioning of criminal organizations in Ukraine. It is concluded that foreign experience demonstrates a high level of development of mechanisms for combating organized crime and can be used to improve the national legislation of Ukraine. Borrowing effective legal instruments, in particular regarding the criminalization of participation in criminal organizations, confiscation of assets, witness protection and international cooperation, will contribute to increasing the effectiveness of the fight against this complex and multifaceted phenomenon.

Key words: *organized crime, criminal organization, criminal community, criminal liability, transnational crime, international cooperation, counteraction to crime.*

Актуальність теми. Організована злочинність є одним із найбільш небезпечних явищ сучасності, що становить загрозу національній безпеці, економічній стабільності та правопорядку держав. У зв'язку з цим протидія створенню, керівництву злочинними спільнотами та участі у них є пріоритетним напрямом діяльності правоохоронних органів у більшості країн світу. Зарубіжний досвід у цій сфері демонструє різноманітність підходів, що сформувалися під впливом історичних, правових і соціально-економічних умов, однак водночас характеризується спільними тенденціями – посиленням кримінально-правових механізмів, розвитком спеціалізованих інституцій та активізацією міжнародного співробітництва.

У країнах Європейського Союзу протидія організованій злочинності ґрунтується на поєднанні кримінально-правових, кримінологічних та інституційних заходів. Важливу роль відіграють наднаціональні структури, зокрема Європол та ЄвроЮст, які забезпечують координацію діяльності правоохоронних органів держав-членів, обмін інформацією та підтримку спільних розслідувань. Європейський підхід передбачає криміналізацію участі в організованих злочинних угрупованнях незалежно від факту вчинення конкретного злочину, що відповідає положенням United Nations Convention against Transnational Organized Crime. У багатьох країнах ЄС (Італія, Німеччина, Франція) запроваджено спеціальні правові режими щодо боротьби з мафіозними структурами, включаючи розширені можливості конфіскації майна, використання негласних слідчих дій та захисту свідків.

Огляд останніх досліджень. Варто відзначити, що теоретико-методологічні засади формування державної політики протидії злочинності, а також розроблення стратегій боротьби з організованою злочинністю на національному та регіональному рівнях знайшли своє відображення у працях таких відомих українських науковців, як О. М. Бандурка, А. А. Вознюк, М. О. Гелемей, В. В. Голіна, Л. М. Давиденко, О. М. Джу́жа, А. Ф. Зелінський, О. Г. Кальман, М. В. Костицький, О. М. Костенко, О. Г. Кулик, О. М. Литвинов, С. Ю. Лукашевич, В. В. Сташис, В. Я. Тацій та інші. Водночас, праці що стосуються безпосередньо створення, керівництва злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участь у ній залишається недостатньо дослідженою. У цьому контексті особливої актуальності набуває вивчення та адаптація ефективних зарубіжних практик. Серед іноземних дослідників, які зробили вагомий внесок у розробку цього напрямку, варто виділити Майкла Леві (Michael Levi) [2], який аналізує конвергенцію стратегій запобігання фінансовим та організованим злочинам у Європі, та Федеріко Кармело Ла Ваттіату (Federico Carmelo La Vattiatu) [3], автора компаративних досліджень законодавства Італії та Великої Британії щодо протидії проникненню організованої злочинності в легальну економіку.

Мета статті є полягає у тому, щоб проаналізувати наявні закордонні практики протидії створенню, керівництву злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участь у ній, визначити особливості та можливості їх імплементації в сучасні реалії нашої держави.

Виклад основних положень. Сьогодні особливої актуальності набуває організована злочинність (далі – ОЗ), яка становить складне та небезпечне соціально-економічне явище. У різних країнах світу її рівень має нестабільний характер: у певні періоди вона знижується, а в – інші – значно поширюється, постійно вдосконалюючи свої форми та механізми функціонування.

Як слушно зазначають К. О. Чаплинський та П. Я. Мінка, витоки сучасної світової організованої злочинності пов'язані з Італією. Упродовж тривалого часу на її території діяли три потужні злочинні структури – Сицилійська мафія, Каморра та Ндрангета, представники яких неодноразово викривалися у зв'язках із вищими органами державної влади [4, с. 7]. Традиційними напрямками діяльності цих угруповань виступають незаконний обіг наркотичних засобів, легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, а також рекет.

Злочинні організації, особливо мафіозного типу, становлять одну з найбільших загроз суспільній безпеці, економіці та демократії в сучасному світі. Італія, батьківщина таких потужних структур, як «Коза Ностра», «Каморра» та «Ндрангета», накопичила унікальний досвід системної протидії їх створенню, керівництву та участі в них. Цей досвід є цінним «зарубіжним зразком» для багатьох країн, зокрема України, де організована злочинність також проникає в економіку, політику та місцеве самоврядування. Італійська модель поєднує жорстку кримінально-правову базу, інституційні механізми, конфіскацію активів та активну роль громадянського суспільства, що дозволило суттєво послабити вплив мафії в низці регіонів.

Ключовим елементом італійської системи стало створення спеціалізованих інституцій. У 2001 році було засновано Національну антимафіозну дирекцію – централізований судовий орган для координації розслідувань щодо організованої злочинності [5]. Згодом його повноваження розширили на боротьбу з тероризмом, перейменувавши на Національну антимафіозну та контртерористичну дирекцію. Цей орган відіграє ключову роль у координації роботи всіх головних стейкхолдерів та має доступ до всіх справ, які ведуть окружні прокуратури [5].

Важливим доповненням стала діяльність Антимафіозної слідчої дирекції (DIA), яка здійснює моніторинг економічних процесів. Показово, що 38% усіх антимафіозних заходів в Італії у 2024 році були пов'язані з будівельним сектором, де перевірялося близько 200 об'єктів публічних робіт на предмет потенційної інфільтрації організованої злочинності [6].

Слід відмітити, що стаття 416 Кримінального кодексу Італії запроваджує спеціальний склад злочину – "мафіозну асоціацію". Її ключова ознака – використання "методу мафії": залякування, підпорядкування через омерту (закон мовчання) та контроль над економічною діяльністю [7]. Показовим є випадок із підготовкою до зимових Олімпійських ігор у Мілан-Кортіна, де осіб, які не були членами мафії, було звинувачено у використанні "мафіозного методу" – вимаганні, примусі та залякуванні для отримання контролю над будівельними підзядами [6].

Окремо слід звернути увагу на можливість конфіскації активів без вироку суду. Так, італійське законодавство передбачає можливість конфіскації майна, що належить особам, пов'язаним із злочинними організаціями, навіть без кримінального вироку щодо конкретного злочину [5]. Як зазначили національні члени Євроюсту від Італії та Румунії, «щоб успішно боротися з організованою злочинністю, ми повинні бити по тому, що для них найбільш болюче. Лише вилучаючи їхні активи, ми можемо позбавити організовану злочинність фундаменту» [8].

Касаційний суд Італії у рішенні № 11456/2025 посилив цей інструмент, роз'яснивши, що «добросовісність третього власника майна має виключатися, якщо встановлено повну обізнаність про незаконне використання активу злочинною асоціацією та добровільне нездійснення третіми особами своїх прав власності» [7]. Це означає, що формальне володіння майном має супроводжуватися його реальним та сумлінним використанням.

Законодавство Італії (Декрет № 159/2011, Антимафіозний кодекс) дозволяє застосовувати превентивні заходи до осіб, визнаних соціально небезпечними. Касаційний суд у рішенні № 31914/2025 розширив це поняття, поширивши його на осіб, які «систематично, хоча б частково, живуть за рахунок доходів від незаконної діяльності» [9], що представляє собою так звані запобіжні заходи та концепцію «соціальної небезпечності». Суд підкреслив, що для констатації соціальної небезпечності достатньо, щоб незаконні прибутки сприяли підтриманню «загального рівня життя» особи, навіть якщо вони не є єдиним джерелом існування.

Важливою зброєю Італії стала програма захисту свідків, яка відзначила 30-річчя у 2024 році. Як зазначає британська дослідниця Фелія Аллюм (Felia Allum), використання інформаторів у поєднанні з вилученням активів допомогло Італії досягти колись недосяжної мети – послабити сицилійську Коза Ностру [10]. Відомі антимафіозні прокурори Джованні Фальконе та

Паоло Борселліно боролися за створення цієї системи, аргументуючи, що злочинці потребують стимулів для співпраці з правосуддям [10].

На сьогодні в програмі перебуває близько 4700 осіб, включаючи близько 1000 "колабораціоністів" та членів їхніх сімей. Програма коштує приблизно 100 мільйонів євро щорічно, і, за даними прокуратури, жоден із тих, хто дотримувався правил захисту, не постраждав [10].

Водночас дослідження Туринського університету вказує на проблеми: «нестача програм захисту та реінтеграції свідків правосуддя у робоче середовище через недбалість держави та омерту значної частини громадян є суттєвою перешкодою для тих, хто, допомагаючи інституціям та співпрацюючи з судовою владою, втратив власний бізнес» [11].

Особливого значення набуває досвід запобігання використанню коштів ЄС організованою злочинністю. Джузеппе Анточі, нині депутат Європарламенту, запровадив так званий "Протокол Анточі" – посилену перевірку заявників на отримання сільськогосподарських субсидій ЄС після виявлення масштабних шахрайств мафії, яка викрадала мільйони євро через залякування фермерів та недопущення конкуренції [12]. Як засвідчило розслідування, навіть найбільш розшукуваний бос мафії Маттео Мессіна Денаро мав двох сестер, які отримували субсидії протягом 30 років [12].

Разом з тим, слід наголосити на активності громадянського суспільства Італії, яке демонструє дієві механізми контролю. Організація Libera започаткувала програму «Відкрита Олімпіада 26», яка змусила організаторів Ігор опублікувати всі фінансові операції на єдиному публічному порталі з оновленням кожні 45 днів. Як наголошують активісти, «ризик кримінальної інфільтрації існує всюди, не лише в Італії. Але тут, в Італії, ми маємо лінзи, які дозволяють нам розпізнати кримінальну інфільтрацію, коли вона відбувається» [6].

Таким чином італійський досвід пропонує комплексну модель протидії організованій злочинності, яка включає: спеціалізовані інституції з координаційними повноваженнями; розширене розуміння «мафіозного методу» як криміноутворюючої ознаки; інститут конфіскації без вироку суду; програми захисту свідків; превентивні заходи на основі «соціальної небезпечності»; механізми перевірки отримувачів публічних коштів; та активну роль громадянського суспільства у забезпеченні транспарентності.

Як зазначив Генеральний секретар Інтерполу Рональд Нобл, «демонструючи, що її інституції єдині у протистоянні мафії, Італія подає приклад усьому світу в боротьбі з організованою злочинністю» [10]. Для країн, що розробляють власні стратегії протидії створенню, керівництву злочинними спільнотами та участі в них, італійський досвід є безцінним джерелом як ефективних рішень, так і застережень щодо потенційних викликів.

Наступною країною, яку ми розглянемо є США. У Сполучених Штатах Америки ключовим інструментом боротьби з організованою злочинністю є Racketeer Influenced and Corrupt Organizations Act (RICO). Цей закон дозволяє притягати до відповідальності осіб, які беруть участь у діяльності злочинної організації через систему так званих «рекетирських днів» [13]. Особливістю RICO є можливість притягнення до відповідальності керівників злочинних структур навіть за відсутності їх безпосередньої участі у конкретних злочинах, що значно підвищує ефективність протидії організованій злочинності. Крім того, американська система широко використовує інститут угод про визнання винуватості, що сприяє викриттю складних злочинних схем і встановленню ролей учасників злочинних організацій.

Головна інновація RICO полягає у зміні об'єкта кримінального переслідування. Як зазначають дослідники, Конгрес США прагнув охопити діяльність, яка, на його думку, характеризувала поведінку організованої злочинності, незалежно від того, хто фактично її здійснює [15]. RICO не забороняє діяння, які не є кримінальними самі по собі, але розширює цивільно-правові та кримінально-правові наслідки вчинення переліку злочинів (так званих "предикатних актів") [15].

Ключовими елементами складу злочину за RICO є:

- особа (Person) – будь-яка особа або організація, здатна володіти майном;
- підприємство (Enterprise) – включає будь-яку індивідуальну особу, партнерство, корпорацію, асоціацію, профспілку або групу осіб, об'єднаних фактично, навіть якщо вони не є юридичною особою. Важливо, що "підприємство" має мати три структурні ознаки: спільну мету, взаємовідносини між учасниками та достатню тривалість існування для досягнення цієї мети;
- предикатні акти (Predicate Acts) – понад 100 федеральних злочинів та низка злочинів штатів, включаючи вбивство, викрадення, азартні ігри, підпал, грабіж, хабарництво, вимагання, обіг наркотиків, шахрайство, відмивання грошей, перешкоджання правосуддю;
- патерн рекету (Pattern of Racketeering Activity) – вчинення щонайменше двох предикатних актів протягом десятирічного періоду, які пов'язані між собою [15; 16].

Стаття 1962 RICO встановлює чотири форми протиправної діяльності:

– §1962(a): Інвестування доходів від рекету в придбання або створення підприємства (фактично "відмивання грошей").

– §1962(b): Придбання або контроль над підприємством через рекет.

– §1962(c): Участь у веденні справ підприємства через рекет особою, яка є працівником або пов'язана з цим підприємством.

– §1962(d): Змова з метою вчинення будь-якого з вищезазначених порушень [13; 15; 16].

Верховний Суд США у справі *Salinas v. United States* (1997) розширив розуміння змови, постановивши, що особа, яка лише погоджується "сприяти" діяльності, що становила б порушення RICO, може нести кримінальну відповідальність, навіть якщо вона безпосередньо не вчиняла предикатний акт [15].

Важливо наголосити, що успіх американської моделі значною мірою залежить від інституційної спроможності. Ключову роль в цьому процесі відіграють спеціалізовані підрозділи, зокрема Відділ боротьби з організованою злочинністю та рекетом (OCRS) у складі Міністерства юстиції, який координує діяльність ударних груп [17, с. 223]. Федеральне бюро розслідувань (ФБР) забезпечує оперативно-розшукову складову, використовуючи прослуховування, спостереження та агентурні методи [18].

Водночас, дослідники відзначають проблеми міжвідомчої координації, зокрема так званий "менталітет Рас-Ман" у ФБР, коли бюро намагалося "поглинути" юрисдикцію інших агентств, що призводило до дублювання зусиль та конфліктів з ATF (Бюро алкоголю, тютюну, вогнепальної зброї та вибухівки) та DEA (Управління по боротьбі з наркотиками).

Показовими в даному контексті є покарання за RICO є в достатній мірі суворими: позбавлення волі до 20 років за кожен епізод, або довічне ув'язнення, якщо один із предикатних злочинів передбачає таке покарання; штрафи до 250 000 доларів для фізичних осіб та 500 000 для організацій, або подвійна сума прибутку/збитків; конфіскація майна (forfeiture) – вилучення будь-якого майна, придбаного внаслідок порушення RICO, та будь-якої частки в підприємстві, залученому до порушення [14].

Унікальною рисою американського законодавства є цивільний RICO згідно якого будь-яка особа, чий бізнес або власність постраждали внаслідок порушення RICO, може подати цивільний позов і вимагати потрійного відшкодування збитків (treble damages), відшкодування судових витрат та гонорарів адвокатів. Суд також може заборонити порушення RICO, наказати примусовий продаж часток, ліквідацію або реорганізацію підприємства, або обмежити майбутню професійну чи інвестиційну діяльність правопорушника [15; 14]. Цей інструмент виявився надзвичайно ефективним для боротьби з проникненням організованої злочинності в легальну економіку, оскільки дозволяє завдати удару по фінансовій основі злочинних угруповань.

Також, Верховний Суд США сформував важливі обмеження для застосування RICO, щоб уникнути переслідування за «зв'язки» або асоціацію. У справі *NAACP v. Clairborne Hardware Co.* (1982) Суд наголосив, що «вина за асоціацією є філософією, чужою традиціям вільного суспільства», і особа не може нести відповідальність, якщо вона не приєдналася до організації, знаючи про її незаконні цілі та з конкретним наміром сприяти їх досягненню [13].

Для притягнення до відповідальності за RICO необхідно довести, що «підприємство» є відмінним від самого «патерну рекету» – тобто, сам факт вчинення злочинів не доводить існування організації. Крім того, у справі *Scheidler v. National Organization for Women, Inc.* Суд скасував обвинувальний вирок активістам, які протестували проти абортів, оскільки їхні дії не містили складу вимагання як предикатного акту [15].

Важливо зауважити, що в процесі розвитку та удосконалення RICO вийшов далеко за межі боротьби з традиційною організованою злочинністю. Його положення застосовуються до справ про злочинність, корупцію, фінансове шахрайство, а останнім часом – до справ, пов'язаних з музичною індустрією, зокрема проти реп-виконавців [19]. Як зазначають дослідники, RICO перетворився на інструмент «показових процесів» у резонансних справах, хоча його застосування залишається ресурсозатратним і складним як для обвинувачення, так і для захисту. Важливо, що для доведення змови за §1962(d) не вимагається, щоб «підприємство» фактично почало функціонувати або вчинило рекет – достатньо довести намір сторін [19].

Разом з тим, американський досвід демонструє комплексну модель протидії організованій злочинності, яка включає: концептуальний підхід – де боротьба не з окремими злочинами, а з «організаціями» як цілісною структурою, що дозволяє притягати до відповідальності лідерів («хрещених батьків»), які безпосередньо не вчиняють злочинів, але організовують їх; інституційна

координація полягає у створенні спеціалізованих прокурорських підрозділів та міжвідомчих ударних груп для концентрації ресурсів; цивільно-правові механізми – використання потрійних збитків та конфіскації для підриву економічної бази злочинних організацій; конституційні гарантії – тобто чітке розмежування відповідальності за участь в організації та захист від переслідування за асоціацією.

Велика Британія репрезентує унікальний підхід до протидії організованій злочинності, який суттєво відрізняється як від американської моделі RICO, так і від італійської концепції «мафіозної асоціації». Британська правова система демонструє послідовний шлях еволюції від традиційної доктрини змови до запровадження спеціалізованого складу злочину участі в діяльності організованої злочинної групи. Цей досвід є надзвичайно цінним для країн, які прагнуть збалансувати ефективність кримінального переслідування з фундаментальними принципами відповідальності за співучасть.

У Великій Британії протидія організованій злочинності здійснюється через діяльність спеціалізованих органів, зокрема National Crime Agency, а також шляхом застосування комплексного законодавства у сфері боротьби з кримінальними доходами. Значна увага приділяється фінансовим розслідуванням, відстеженню незаконних активів та їх конфіскації. Важливим напрямом є також превентивні заходи, спрямовані на недопущення залучення осіб до злочинних угруповань.

Британська правова традиція історично уникала запровадження спеціальних «членських» (membership) злочинів або моделі «злочинного підприємства» на кшталт американського RICO. Як переконливо доводить відома дослідниця Анна Серджи (Anna Sergi) з Ессекського університету, цей вибір зумовлений не стільки технічними труднощами імплементації, скільки глибинним сприйняттям суспільної небезпеки організованої злочинності в британському правовому дискурсі [20, с. 183].

У британській доктрині організована злочинність розглядається передусім через призму діяльнісного підходу (activities-based approach), тобто як сукупність серйозних злочинів, що вчиняються узгоджено, а не як автономна загроза у вигляді злочинних об'єднань як таких [20, с. 184]. Це принципово відрізняється від американського підходу, зосередженого на структурах і мережах. Така концептуальна відмінність, за спостереженням Серджи, формує різне розуміння "протиправності" організованої злочинності, що, своєю чергою, детермінує вибір законодавчих інструментів.

Донедавна основним інструментом протидії організованим злочинним угрупованням в Англії та Уельсі залишався інститут змови (conspiracy), передбачений розділом 1 Criminal Justice Act 1977 року [21]. Відповідно до цієї норми, особа визнається винною у змові, якщо вона домовляється з іншою особою про реалізацію курсу дій, який обов'язково становитиме вчинення злочину.

Змова дозволяла криміналізувати саму домовленість про вчинення злочину, навіть якщо вона не була реалізована. Однак цей інструмент мав обмеження: він вимагав доведення конкретної змови щодо конкретного злочину і не дозволяв ефективно переслідувати лідерів злочинних угруповань, які безпосередньо не брали участі у вчиненні окремих злочинів, але організовували діяльність групи в цілому.

Важливим етапом стало ухвалення Serious Organised Crime and Police Act 2005 (SOCPA), який запровадив нові інституційні механізми протидії. Ключовим нововведенням стало створення Серйозної організованої злочинної агенції (Serious Organised Crime Agency – SOCA), яка згодом трансформувалася в Національну агенцію по боротьбі зі злочинністю (National Crime Agency – NCA) [22, с. 9].

SOCPA 2005 встановив обов'язок поліції та інших правоохоронних органів надавати SOCA інформацію про злочини, що може бути релевантною для виконання агенцією її функцій. Крім того, закон зобов'язав констеблів, співробітників митної служби та збройних сил надавати SOCA допомогу у виконанні її функцій щодо боротьби з серйозною організованою злочинністю. Це створило передумови для централізованої координації зусиль у протидії організованим злочинним угрупованням.

Визначальним моментом стало ухвалення Serious Crime Act 2015, який запровадив принципово новий склад злочину – участь у діяльності організованої злочинної групи. Цей крок став відповіддю на зобов'язання, викладені в Угоді про стратегію боротьби з серйозною та організованою злочинністю (Serious and Organised Crime Strategy), де уряд пообіцяв «краще протидіяти особам, які активно підтримують та отримують вигоду від участі в організованій злочинності, навчаючись у законодавства, яке вже використовується в інших країнах світу» [21].

Окремим напрямом британської політики стало запровадження ордерів на запобігання серйозним злочинам (Serious Crime Prevention Orders – SCPOs) [21]. Це цивільно-правові інструменти, спрямовані на запобігання організованій злочинності шляхом встановлення обмежень для осіб, причетних до злочинної діяльності. SCPO можуть містити заборони, обмеження або вимоги щодо: подорожей (вільного пересування) особи; фінансових операцій, кола спілкування.

Закон 2015 року розширив перелік "тригерних злочинів" для застосування SCPO, включивши комп'ютерні злочини та окремі категорії злочинів, пов'язаних з обігом зброї.

Анна Серджи, підсумовуючи порівняльний аналіз британського та американського підходів, доходить висновку, що для зміни британського законодавства в бік запровадження «злочинного підприємства» необхідно переосмислити саму суспільну небезпеку організованої злочинності [20, с. 198]. Без такого концептуального зрушення будь-які законодавчі зміни ризикують бути неефективними або такими, що суперечать фундаментальним принципам кримінального права.

Таким чином досвід Великобританії пропонує цінні уроки для країн, що розробляють власні стратегії протидії створенню, керівництву злочинними спільнотами та участі в них, зокрема: поступова еволюція замість революційних змін; створення SOCA/NCA як централізованого органу з широкими повноваженнями та обов'язком інших відомств надавати йому інформацію та допомогу; комбінований підхід до криміналізації – поєднання змови (conspiracy) та злочину участі (participation offence) дозволяє охопити різні форми злочинної діяльності та різні категорії учасників; запобіжні цивільно-правові заходи – ордери на запобігання серйозним злочинам демонструють ефективність превентивних інструментів, які не потребують кримінального переслідування; збалансованість каральних та превентивних механізмів – ефективна протидія організованій злочинності можлива без створення надмірно репресивного законодавства, яке загрожує фундаментальним правам.

Висновки. Отже, зарубіжний досвід демонструє високий рівень розвитку механізмів протидії організованій злочинності та може бути використаний для вдосконалення національного законодавства України. Запозичення ефективних правових інструментів, зокрема щодо криміналізації участі у злочинних організаціях, конфіскації активів, захисту свідків та міжнародної взаємодії, сприятиме підвищенню ефективності боротьби з цим складним і багатогранним явищем.

Список використаних джерел:

1. Андросович, Любов. "Зарубіжний досвід протидії організованій злочинності у сфері фінансів та можливості його застосування в Україні". *Актуальні проблеми правознавства*, no. 2, Nov. 2022, pp. 31-37, URL: <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/1376>.
2. Michael Levi and Mike Maguire. Financial And Organised Crime In Europe: Converging Paradigms Of Control? T. Spapens, M. Groenhuijsen and T. Kooijmans (eds.) *Universalis. Liber amicorum Cyrille Fijnaut. Antwerp/Cambridge*, Intersentia. pp. 723-33. URL: https://www.researchgate.net/publication/296331812_Financial_and_organised_crime_in_Europe_Converging_paradigms_of_control
3. Federico Carmelo La Vattiatia "Pecunia Olet" (Sometimes): A comparative analysis of Italian and UK legislations on combating the infiltration of organised crime into the economy. September 2024. *Journal of Economic Criminology* 5:100079 DOI:10.1016/j.jeconc.2024.100079
4. Чаплинський К. О., мінка П. Я. Розслідування злочинів, вчинених злочинними угрупованнями : навч. посібник. Дніпропетровськ : Дніпропетр. гуманіт. ун-т. 2009. 225 с.
5. Consiglio di Sicurezza – Dibattito Aperto. URL: https://italyun.esteri.it/it/news/dalla_rappresentanza/2020/08/consiglio-di-sicurezza-dibattito_60/
6. Andy Bull 'A very Italian problem': inside the fight against the mafia and corruption at the Winter Olympics. URL: <https://www.theguardian.com/sport/2026/jan/30/a-very-italian-problem-inside-the-fight-against-the-mafia-and-corruption-at-the-winter-olympics>
7. Конфіскація мафіозного майна: Рішення 11456/2025 та виключення добросовісності третьої сторони-власника. URL: <https://www.studiolegalebianucci.it/en/blog/3775-confiscation-of-mafia-assets-ruling-11456-2025-and-the-exclusion-of-the-bona-fide-third-party-owner>
8. Eurojust supports seizure of mafia assets worth EUR 40 million. URL: https://www.eurojust.europa.eu/news/eurojust-supports-seizure-mafia-assets-worth-eur-40-million?pk_source=newsletter&pk_medium=email&pk_campaign=newsletter-q3-2025
9. Запобіжні заходи та соціальна безпека: Верховний Суд (Постанова № 31914/2025) щодо доходів від податкових злочинів. URL: <https://www.studiolegalebianucci.it/uk/blog/4637-запобіжні-заходи-та-соціальна-безпека-верховний-суд-постанова-31914-2025-щодо-доходів-від-податкових-злочинів>

10. Colleen Barry. Italy's secret weapon in hobbling Sicilian Mafia: witness protection program. Published November 20, 2014. URL: <https://www.foxnews.com/world/italys-secret-weapon-in-hobbling-sicilian-mafia-witness-protection-program.print>
11. Antimafia: la figura del testimone di giustizia *Fimiano, Claudia* 2021/2022 URL: <https://unitesi.unito.it/handle/20.500.14240/140167>
12. Giuseppe Antoci. Meet the Mafia-busting MEP taking the fight against organized crime to Brussels. URL: <https://www.politico.eu/article/giuseppe-antoci-mafia-mep-sicily-italy-european-parliament/>
13. RICO Act passed, heralding decline of the mob. URL: <https://www.history.com/this-day-in-history/october-15/rico-act-passed>
14. Appendixes. URL: https://www.congress.gov/crs_external_products/RL/HTML/96-950.html
15. The Federal RICO Act: An Explainer. URL: www.icnl.org/our-work/us-program/federal-rico-act-an-explainer?ki-cf-botcl=1
16. Federal Racketeering and Organized Crime Violence Control – Leppard Law – Top Rated... URL: <https://leppardlaw.com/federal/violent-crimes/federal-racketeering-and-organized-crime-violence-control/>
17. James D. Calder & William S. Lynch. From Apalachin to the Buffalo Project: Obstacles on the path to effective federal responses to organized crime, 1957–1967. Published: 04 September 2008 Volume 11, pages 207–269, (2008). URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s12117-008-9045-x>
18. Congressional Record (Bound Edition), Volume 154 (2008), Part 12. Senate. Pages 16695-16697. From the U.S. Government Publishing Office. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CRECB-2008-pt12/html/CRECB-2008-pt12-Pg16695-3.htm>
19. Nancy Gimbol. The Labyrinth Known as RICO Conspiracy. URL: <https://www.eastburngray.com/legal-alerts/the-labyrinth-known-as-rico-conspiracy/>
20. Sergi, A. (2015). Organised crime in English criminal law Lessons from the United States on conspiracy and criminal enterprise. *JOURNAL OF MONEY LAUNDERING CONTROL*, 18(2), 182–201 [10.1108/JMLC-10-2014-0038]. URL: <https://cris.unibo.it/handle/11585/1032848>
21. Serious Crime Act 2015. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/9/notes/division/3/3/data.xht?wrap=true>
22. Serious Organised Crime and Police Act 2005. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2005/15/part/1/chapter/1/crossheading/general-duties-of-police-etc/2005-07-01>

Дата першого надходження статті до видання: 05.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 27.05.2026